

Նոննա ԲԱՄԱԼՅԱՆ

«Երևան» նուրարական տարածքի նուրար,
Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարանում դասախոս

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՓՈԽԱՊԱՐՁ ԿԱՊԸ

Ցանկացած հասարակարգում, առավել ևս շուկայական տնտեսության անցումային փուլերում կենտրոնական նշանակություն ունեն սեփականության և սեփականության իրավունքի՝ համապատասխանաբար տնտեսական և իրավական ինստիտուտները: Այս երկու ինստիտուտները տարբեր են իրենց բնույթով, սակայն հասարակական ու անհատական գիտակցության մեջ ոչ միշտ են հստակ և տարանջատված ընկալվում, առավել ևս ոչ միշտ են ընկալվում միմյանց հանդեպ կապի ու փոխներգործության մեջ: Այսպիսով՝ ինչ են իրենցից ներկայացնում սեփականությունը և սեփականության իրավունքն առանձին-առանձին վերցրած, և ինչ կապ և փոխներգործություն կա նրանց միջև:

Սեփականությունը տնտեսական կատեգորիա է, և իրենից ներկայացնում է նյութական և ոչ նյութական բարիքների տիրապետմանն ու յուրացմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների պատմականորեն ձևավորված ձև: Առօրեական ընկալումներում սեփականությունն ընկալվում է իբրև մարդու հարաբերությունը նյութական բարիքների նկատմամբ, մինչդեռ գիտական ընկալումներով սեփականությունը երկու և ավել անձանց հարաբերություն՝ հասարակական հարաբերություն, որը ծագում է նյութական բարիքների տիրապետման և դրանցից օգուտներ քաղելու կամ այդ բարիքները յուրացնելու դեպքում¹: Եթե հիպոթեթիկ պատկերացնենք անհատին անմարդաբնակ կղզում՝ շրջապատված բնական և իր կողմից ստեղծված բարիքներով, ապա պետք է ասել, որ տվյալ

անհատն այդ բարիքների սեփականատերը չէ, նա ընդամենը՝ այդ բարիքների սպառողն է: Այս կապակցությամբ շատ դիպուկ է նկատել Կ. Մարքսը «Մեկուսացած անհատը նույնքան կարող է սեփականություն ունենալ, որքան այդ մեկուսացման մեջ նա կարող է խոսել: Սեփականությունն անհատի հարաբերությունն է աշխատանքի պայմանների նկատմամբ, սեփականությունը ենթադրում է անհատի կեցության առկայությունը որոշակի կոլեկտիվի կամ որոշակի սոցիումի շրջանակում»²: Մեկ այլ առթիվ Կ. Մարքսը գրում է. «Երբ նյութական արժեքը ենթարկվում է միայն և բացառապես անհատի կամքին, ապա դա ամենևին էլ իր (բեռք) չէ. նյութական արժեքն իր (բեռք) է դառնում միայն այն դեպքում, երբ ենթարկվում է անձի կամքին՝ այլ անձանց հետ շփման պրոցեսում»³:

Սեփականությունը, որպես տնտեսական կատեգորիա, մանրամասն ուսումնասիրության և վերլուծության է ենթարկվել Կ. Մարքսի կողմից: Նախ Կ. Մարքսը տարբերակում էր սեփականությունը երկու իմաստներով՝ լայն և նեղ⁴: Լայն իմաստով՝ սեփականություն էր համարվում որևէ կոնկրետ հասարակության կամ հասարակական-տնտեսական ֆորմացիայի շրջանակում արտադրահարաբերությունների ողջ ամբողջություն, և նեղ իմաստով՝ սեփականություն էր համարվում կոնկրետ նյութական արժեքի՝ իրի կապակցությամբ հասարակական հարաբերությունների շրջանակը: Մինևույն ժամանակ՝ Կ. Մարքսը նեղ իմաստով սեփականությունը դիտարկում էր երկու ասպեկտներով՝ ստատիկ և դինամիկ: Ստա-

ՆՈՅՆԱԲԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2018 11 - 12 (233-234)

ԴԱՏԱՎԱԼ
Իշխանություն

տիկ սեփականություն էր համարվում հասարակական այն հարաբերությունը, որը ծագում էր իրի տիրապետման կապակցությամբ, երբ իրը գտնվում էր անհատի փաստացի իշխանության ներքո, և անհատն այս պարագայում պասիվ է: Դինամիկ սեփականությունն այն հասարակական հարաբերությունն էր, որը ծագում էր իրի տնօրինման կամ օգտագործման կապակցությամբ, երբ անհատը դրսևորում է ակտիվ վարքագիծ: Ըստ Կ. Մարքսի՝ ստատիկ սեփականությունը նախադրյալ է դինամիկ հարաբերության համար, քանի որ պարզ ընկալմամբ՝ իրը նախ պետք է գտնվի անհատի տիրապետման ներքո, որպեսզի նույն անհատն օբյեկտիվորեն հնարավորություն ունենա դրանից օգուտներ քաղել⁵:

Սեփականության, որպես տնտեսական կատեգորիայի, ընկալման հարցում ժամանակակից գիտության մեջ հանդիպում ենք բավական իրարամերժ տեսակետների: Այսպես՝ Վ. Պ. Շկրեդովը համարում է, որ սեփականությունը, որպես հատուկ տնտեսական կատեգորիա, գոյություն չունի, և սեփականության մասին խոսք կարող է գնալ միայն և բացառապես որպես իրավական կատեգորիայի⁶: Նման կատեգորիի մոտեցման հիմք է ծառայել այն, որ սեփականությունը դրսևորվում է արտադրական հարաբերությունների ողջ հարթությունում, հետևաբար այն, որպես ինքնուրույն տնտեսական կատեգորիա, առանձնացնել հնարավոր չէ: Հակադրվելով Վ. Պ. Շկրեդովի ծայրահեղ մոտեցմանը՝ Յու. Կ. Տոլստոյը գրում է, որ «խկապես կասկած չի հարուցում այն, որ սեփականությունն իրեն դրսևորում է արտադրական հարաբերությունների ողջ հարթությունում: Սակայն հենց այդ պատճառով է արդարացված սեփականության տարբերակումն ու առանձնացումն արտադրահարաբերությունների համակարգից: Միայն այդ ճանապարհով է հնարավոր բացահայտել սեփականության իրական բնույթը, հակառակ պարագայում մենք

մեզ ռիսկի ենք ենթարկում սեփականության էությունը շփոթելու նրա արտաքին դրսևորման ձևերի հետ»⁷: Անդրադառնալով սեփականության տնտեսական բնույթին՝ Ե. Ա. Մուխանովը գրում է. «Սեփականությունը նյութական բարիքների նկատմամբ այնպիսի իշխանության հաստատումն է, որն այդ իշխանությունը հաստատած անձին հնարավորություն է տալիս իր ազատ կամքով որոշելու, թե երրորդ անձինք որքանով և ինչ սահմաններում կարող են օգտագործել համապատասխան նյութական բարիքները և օգուտ քաղել դրանցից»⁸: Մ. Ս. Ալեքսենն իր հերթին սեփականությունը դիտում էր որպես իրային հատուկ իշխանություն⁹: Մանրագին վերլուծության ենթարկելով սեփականության տնտեսական կատեգորիան՝ Վ. Վ. Գոշույակը բավական ուշագրավ հետևության է հանգում՝ գրելով, որ սեփականությունն ունի երկու կողմ: Առաջին՝ սեփականությունը կոնկրետ նյութական արժեքների շուրջ հարաբերություն է երկու և ավել անձանց միջև, որոնք սահմանում ենք, թե նրանցից ով և ինչ սահմաններում կարող է օգտագործել նյութական բարիքները, իսկ մյուսները պետք է ձեռնպահ մնան խանգարելուց, այսինքն՝ սեփականության տնտեսական էության առաջին բաղադրիչը նյութական արժեքներից օգուտներ քաղելն է: Երկրորդ՝ նյութական արժեքների շուրջ երկու և ավել անձինք մտնելով հարաբերությունների մեջ՝ որոշում են, թե ով պետք է կրի այդ արժեքների պահպանման հոգսը, ռիսկը, պատասխանատվությունը, այսինքն՝ սեփականության տնտեսական էության երկրորդ բաղադրիչը նյութական արժեքների պահպանման հոգսը և պատասխանատվությունը կրելն է¹⁰: Վ. Վ. Գոշույակը շատ ուշագրավ դիտարկում է կատարում: Այսպես՝ նախ նա նշում է սեփականության չորս բնութագրիչ գծեր. առաջին՝ սեփականությունը մարդուն վերածում է անհատի, երկրորդ՝ սեփականությունն անձի ազատության տնտեսական հիմքն է, երրորդ՝ սեփականությունը

բացարձակ է, չորրորդ՝ սեփականությունն անձի շարունակությունն է իրերի մեջ: Վ. Վ. Գոշոլյակը նշում է, որ բոլոր այս չորս բնութագրիչների շնորհիվ՝ սեփականությունը սոցիալական կատեգորիա է: Սեփականությունը սոցիալական կատեգորիայից վերածվում է տնտեսական կատեգորիայի, երբ այն հայտնվում է քաղաքացիական շրջանառության հորձանուտում: Այս պարագայում արդեն չի կարող խոսք գնալ նյութական արժեքների պատկանելության մասին, այլ արդեն կարող է խոսք գնալ այդ արժեքների շուրջ ձևավորվող հարաբերությունների մասին: Ստացվում է, որ սեփականությունը չպետք է դիտարկվի միայն որպես տնտեսական կատեգորիա, սեփականությունն ավելի շուտ՝ սոցիալ-տնտեսական կատեգորիա է: Սեփականության սոցիալ-տնտեսական բնույթն իր արտահայտությունն է ստանում նաև սեփականության ձևերի մեջ: Սեփականության ձևն արտահայտում է սեփականության տնտեսական հարաբերությունները, իսկ դա նշանակում է, որ «սեփականության ձև»-ն իրավաբանական բովանդակություն ունենալ չի կարող, այն միայն և բացառապես տնտեսական բովանդակություն ունի¹¹:

Սեփականության, այսինքն՝ նյութական բարիքների տիրապետման և յուրացման կապակցությամբ ձևավորվող հարաբերությունները ամեն մի հասարակարգի հոգաժության առաջնահերթ առարկաններն են, քանի որ այդ հարաբերությունների մեջ մտնելով միայն՝ անհատը հնարավորություն ունի ապահովելու սեփական գոյությունը, և գոյության կենսական հարցը լուծելուց հետո միայն անհատը կարող է մտածել հասարակական կեցության մյուս դրսևորումների մասին, ինչպիսիք են՝ բարոյական, սոցիալական, քաղաքական խնդիրները: Ասվածից հետևում է, որ սեփականության հանդեպ ողջամիտ վերաբերմունքի մակարդակից է նաև ուղղակիորեն կախված հասարակական-պետական հավասարակշիռ

կամ ռիսկային զարգացման հեռանկարը: Պատմությանը հայտնի բազում օրինակներ վկայում են, որ յուրաքանչյուր պետության շրջանակում քաղաքական, ռազմական, սոցիալական, բարոյական և մյուս բոլոր ուղղություններով հիմնարար փոփոխությունները մշտապես ուղեկցվել են սեփականության հարաբերությունների հանդեպ համապատասխան վերաբերմունքի դրսևորումներով:

Սեփականության, որպես տնտեսական կատեգորիայի, ինստիտուտ, ընկալման ֆոնին փորձենք հասկանալ, թե ինչ է իրենից ներկայացնում սեփականության իրավունքը, և ինչ կապ և առնչություն կա այս երկու ինստիտուտների միջև: Մինչ այս հարցին պատասխանելը, կցանկանալինք նախևառաջ նշել, որ հասարակության տնտեսական բազիսին համապատասխանում է քաղաքական վերնաշենքը, որ տնտեսական հարաբերությունները միշտ պետք է ուղեկցվեն իրենց հարիւր քաղաքական ինստիտուտներով: Այս տեսանկյունից սեփականությունը տնտեսական բազիսային ինստիտուտ է, իսկ սեփականության իրավունքը նրան սպասարկող վերնաշենքային ինստիտուտ է, իսկ ավելի պարզ՝ պետական հարկադրանքով ուղեկցվող համապարտադիր վարքագծի կանոնների ամբողջություն, որը կոչված է կարգավորելու նյութական բարիքների տիրապետման և յուրացման կապակցությամբ ծագող հասարակական հարաբերությունները:

Սեփականության իրավունքը, որպես քաղաքական վերնաշենքի իրավական բաղադրիչ, բարդ երևույթ է և ընկալվում է մի քանի ասպեկտներով: Նախ ասենք, որ խորհրդային շրջանի իրավական մշակություն (որն ընդունված էր նաև Հայկ. ՄՍՀ-ում, իսկ հաջորդիվ նաև՝ Հայաստանի Հանրապետությունում) սեփականության իրավունքի հարցերը հիմնականում քննարկվում էին ցիվիլիստների՝ քաղաքացիական իրավունքի մասնագետների կողմից, իսկ իրավունքի տեսության (նաև՝ սահմանադրական իրավունքի) մասնա-

գետ-գիտնականներն այդ հարցերը չէին շոշափում: Ընդունված էր սեփականության իրավունքը հասկանալ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ ասպեկտներով (ներկայում՝ նույնպես): Մ. Ս. Լիպեցկերը նշում էր, որ օբյեկտիվ ասպեկտով՝ սեփականության իրավունքն իրենից ներկայացնում է տիրապետող դասակարգի կողմից վարքագծի համապարտադիր նորմերի միջոցով իրականացվող միջոցառումների համակարգ է, որն ուղղված է նյութական միջոցների տիրապետման և յուրացման ապահովմանը, իսկ սուբյեկտիվ իմաստով սեփականությունը կոնկրետ անձի հնարավորությունն է տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու նյութական արժեքները՝ այնքանով, որքանով դա նախատեսված-բույլատրված է օբյեկտիվ ասպեկտով սեփականության իրավունքով¹²: Խորհրդային շրջանում սեփականության իրավունքը գլխավորապես քննարկվում էր սուբյեկտիվ ասպեկտով և իրավագետների հիմնական եզրահանգումներն ու առաջարկություններն ուղղված էին սուբյեկտիվ ասպեկտով սեփականության իրավունքի տրիադայի՝ տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման իրավագործությունների կատարելագործմանը¹³: Իհարկե, խորհրդային իրավագիտության մեջ ամեն ինչ չէ, որ այդպես միանշանակ էր. հանդիպում էին նաև ընդհանուրից տարբերվող, իսկ առանձին դեպքերում՝ մույնիսկ ծայրահեղ մոտեցումներ: Այսպես, օրինակ, Ա. Վ. Վենեդիկտովն առաջարկում էր սեփականության իրավունքը սահմանել որպես անհատի կամ կոլեկտիվի իրավունք՝ սեփական իշխանության ներքո, սեփական շահերից ելնելով օգտագործելու արտադրության միջոցներն ու բարիքները՝ հիմնված տվյալ հասարակության դասակարգային հարաբերությունների համակարգի վրա¹⁴: Խորհրդային ժամանակաշրջանի իրավական մոտեցումներն անկախ իրենց ներքին որոշակի տարբերություններից՝ ընդհանուր առմամբ հասարակական-տնտեսական կեցության պայմաններին: Եվ սա բնական է, որքան էլ որ տեսական միտքն ունենում է պրոգրեսիվ-ներգործական ազդեցություն սոցիալական հարաբերությունների վրա, մինչև նույն ժամանակ նաև տեսական միտքն ինքն է կրում իր ժամանակաշրջանի հասարակական-տնտեսական կեցության ազդեցությունը:

Նախորդ դարի 90-ականների սկզբներին խորհրդային ամբողջատիրական համակարգի փլուզման և նորանկախ պետությունների ձևավորման պայմաններում, երբ արմատական փոփոխության էր ենթարկվում հասարակական-տնտեսական հարաբերությունների ողջ համակարգը, արմատական փոփոխություններից զերծ չէր կարող մնալ նաև գիտական միտքը, հետևաբար նաև՝ իրավագիտական միտքը:

Պետական հանրային սեփականության կոնցեպտից մասնավոր սեփականության կոնցեպտին անցումը, նոր՝ շուկայական տնտեսության կառուցումը շրջայականության էֆեկտով փոխեց նաև սեփականության և սեփականության իրավունքի հանդեպ մինչ այդ եղած տնտեսաիրավական պատկերացումների համակարգը: Իրավագիտության ոլորտում բուռն բանավեճեր սկսվեցին սեփականության իրավունքի նորովի ընկալման հարցի շուրջ¹⁵: Այդ գործընթացների գլոբալ գնահատականը շատ դիպուկ էր տալիս հայտնի տեսաբան-իրավագետ Վ. Ս. Ներսեսյանցը, գրելով, որ «տեղի էր ունենում համաժողովրդական սեփականության արստրակտ-համընդհանուր սուբյեկտից անցում՝ սեփականության կոնկրետ սուբյեկտին՝ մասնավոր սեփականատիրոջը»¹⁶:

Սեփականության իրավունքն արդեն բնորոշվում էր նորովի՝ հաշվի առնելով հասարակության և պետության առջև ծառայած խնդիրները, իսկ այդ խնդիրների շարքում կենտրոնական էր համարվում՝ մարդու ազատագրումը հանրային կապանքներից, ինդիվիդուալիզմի զարգացումը, անձի ազատու-

ՆՈՅՆԱԲԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2018 11 - 12 (233-234)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բյան սկզբունքի սրբագրումը: Եվ ահա այս պատմական անցումային փուլում Վ. Մ. Ներսեսյանցը սեփականության իրավունքը սահմանում է որպես «անհատի և սոցիալական ոլորտի այլ սուբյեկտների ազատություն կարևորագույն այնպիսի ոլորտում, ինչպիսին են հանդիսանում արտադրական հարաբերությունները և էկոնոմիկան՝ ընդհանրապես»¹⁷:

Ներկայում սեփականության իրավունքը չի քննարկվում բացառապես ցիվիլիստիկայի շրջանակում (միկրոասպեկտով), ինչպես այդ արվում էր նախկինում: Ներկայում սեփականության իրավունքը նախևառաջ քննարկվում է սահմանադրաիրավական մակարդակով (մակրոասպեկտով), քանի որ սեփականության իրավունքի էությունն ամենից առաջ հենց սահմանադրա-իրավական հարթությունում է բացահայտվում. այս հարթությունում է ակնդետ երևում, թե ինչ դեր է խաղում սեփականության իրավունքի իմստիտուտը ժամանակակից քաղաքացիական հասարակության պայմաններում, որքանով է այն նպաստում անձի ազատության ապահովմանը: Այս ասպեկտով՝ Մ. Վ. Բագլայը գրում է, որ սեփականության իրավունքը որոշիչ նշանակություն ունի անձի ազատության, հասարակության քաղաքական և տնտեսական համակարգերի որոշակիացման հարցում¹⁸: Մ. Վ. Բագլայն այսուհետև նշում է, որ որպեսզի սեփականության իրավունքը, որպես իրավական ինստիտուտ, կարողանա կատարել սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական իր բարձր առաքելությունը, շատ կարևոր է այն հարցը, թե պետությունն օրենսդրորեն՝ սեփականության ինչ ձևեր է նախատեսել, թե որքանով են այդպիսիք համապատասխանում հասարակության տնտեսական բազիսի առկա վիճակին և ենթադրվող դինամիկ զարգացումներին¹⁹: Երբ պետությունը որդեգրում է ազատականացման քաղաքականությունը, միանշանակ է մասնավոր սեփականության ձևի դոմինանտության ամրագրումը, երբ պետությունը որդեգրում

է հասարակության տոտալիտար կառավարումը, միանշանակ է պետական կամ հանրային սեփականության ձևի դոմինանտության ամրագրումը:

Եթե համեմատելու լինենք տեսաբանների մոտեցումները սեփականության տնտեսական և իրավական ասպեկտների ուղղությամբ, ապա կտեսնենք, որ նրանք նույնանում են մեկ շատ կարևոր հարցում, որ սեփականությունը և սեփականության իրավունքը, որքան էլ որ տարբեր կատեգորիաներ են (համապատասխանորեն՝ որպես տնտեսական կատեգորիա և որպես իրավական կատեգորիա), այնուամենայնիվ նրանց միջև առկա է օբյեկտիվ կապ, որոնք միմյանց հարաբերում են ինչպես բովանդակությունը և ձևը, և այդքանով այդպիսիք մեկ համակարգ են հանդիսանում: Եվ այդ համակարգի բովանդակությունը սեփականությունն է որպես տնտեսական կատեգորիա, որպես արտադրական հարաբերությունների ամբողջություն, իսկ այդ արտադրական հարաբերությունների արտաքին դրսևորումը, այսինքն՝ ձևը սեփականության իրավունքն է՝ որպես իրավական կատեգորիա: Փիլիսոփայությունը վկայում է, որ ցանկացած համակարգ դինամիկ զարգացում է ապահովում, երբ այդ համակարգի ձևը և բովանդակությունը հնարավորինս համապատասխանում են միմյանց, որ նրանց միջև ընթանում է ողջամիտ փոխներգործության պրոցես²⁰: Ձևի և բովանդակության դիալեկտիկական կապն ապահովվում է հետևյալ հանգամանքների շնորհիվ.

1. Բովանդակության և ձևի անբակտեղիությամբ: Դա նշանակում է, որ համակարգը չի կարող ունենալ միայն բովանդակություն, կամ միայն ձև. այս երկուսի համաժամանակյա առկայությունն է ամեն մի համակարգի գոյության նախապայմանը:

2. Ձևի և բովանդակության կապը միանշանակ չի կարող լինել: Դա նշանակում է, որ բովանդակությունը կարող է ունենալ մի քանի ձև, և ընդհակառակը՝ մի

քանի ձևեր կարող են ունենալ միևնույն բովանդակությունը:

3. Ձևի և բովանդակության մշտական հակադրությունը: Դա բացատրվում է նրանով, որ բովանդակությունն իր բնույթով՝ մշտապես ձգտում է փոփոխությունների՝ դիմամիկայի, իսկ ձևն իր բնույթով՝ ստատիկ է, ձգտում է կայունության, դժվար է ենթարկվում փոփոխություններին:

4. Ձև և բովանդակությունը միասնական են և հավասարակշիռ: Դա նշանակում է, որ ձևի և բովանդակության հնարավոր հակադրությունները երբեք չեն կարող խզել նրանց միասնությունը, լավագույն դեպքում՝ այդ հակադրությունները կհանգեցնեն նրան, որ բովանդակությունը կարող է իր հանդեպ գեներացնել

մի քանի ձևեր և այդքանով կչեզոքացվեն այդ պահին առկա հակասությունները²¹:

Վերոնշյալ փիլիսոփայական դիրքերից եթե նայելու լինենք սեփականությանը և սեփականության իրավունքին, ապա պետք է ասենք, որ սեփականության իրավունքը հնարավորինս պետք է համաքայլ լինի սեփականությանը, և այդ համաքայլությունը պետք է թելադրված լինի սոցիալ-տնտեսական խնդիրներով ու պահանջներով: Սոցիալ-տնտեսական կեցության պահանջների անտեսումը սեփականության իրավունքի համար անկասկած առաջ է բերելու սեփականության հետ լուրջ հակադրությունների, իսկ դա ի վերջո անդրադառնալու է հենց հասարակական զարգացումների վրա:

¹ Ռ-ու տեսարան Մ. Վ. Չախարովը պատկերավոր կերպով նշում է, որ սեփականությունն իրենից ներկայացնում է երեք տարրերի հաջորդական կապ՝ **սուբյեկտ – օբյեկտ - սուբյեկտ**: Ըստ Մ. Վ. Չախարովի՝ սեփականությունը մարդկանց փոխադարձ կապն է աշխատանքի գործիքների և արդյունքների տիրապետման, օգտագործման և յուրացման կապակցությամբ (ավելի մանրամասն տես՝ Захаров М.В., Социально-философское определение собственности// Вестник Челябинского государственного университета, 2011, 2(218), Философия, Социология. Культурология. Вып. 20, էջ 23-31):

² Տես՝ «Из неопубликованных рукописей Маркса», «Пролетарская революция», 1939, No 3, էջ 160:

³ Տես՝ Маркс К., Энгельс Ф., Соч., Т. 4, էջ 54:

⁴ Տես՝ Маркс К., Энгельс Ф., Соч., Т. 46, Ч. 1, էջ 479:

⁵ Տես՝ Маркс К., Энгельс Ф., Соч., Т. 25, Ч. 1, էջ 25-26:

⁶ Տես՝ Шкредов В.П., Экономика и право, М., 1990, էջ 37:

⁷ Տես՝ Гражданско право /под ред. А.К. Толстого, Ч. 1, М., 2009, էջ 339:

⁸ Տես՝ Суханов Е.А., Лекции о праве собственности, М., 1993, էջ 10:

⁹ Տես՝ Алексеев С.С., Собственность – право – социализм, М., 1993, էջ 27:

¹⁰ Տես՝ Гошуляк В.В., Юридическое содержа-

ние института собственности //Электронный научный журнал „Наука. Общество. Государство”, esj.pnzgu.ru, 2013, No 1(1), էջ 3:

¹¹ Տես՝ Гошуляк В.В., Юридическое содержание института собственности //Электронный научный журнал „Наука. Общество. Государство”. esj.pnzgu.ru. 2013. No 1(1). էջ 3: Նույն տեսակետն են պաշտպանում նաև Ե. Ա. Մուխամովը և Վ. Ա. Դոզորцевը (ավելի մանրամասն համապատասխանաբար տես՝ Комментарий части первой ГК РФ, М., 1995, էջ 273; Дозорцев В.А., Проблемы совершенствования гражданского права РФ при переходе к рыночной экономики//Государство и право, 1994, No 1, էջ 30):

¹² Տես՝ Гражданское право/под. ред. М.М. Агаркова, Д.М. Генкина, В 2-х т., М., 1944, Т. 1, էջ 220:

¹³ Տես՝ Советское гражданское право / под. ред. В.А. Рясенцева, В 2-х т., М., 1965, Т. 1, էջ 239:

¹⁴ Տես՝ Венедиктов А.В., Государственная социалистическая собственность, М., 1948, էջ 16:

¹⁵ Տես՝ Захаров М.В., Социально-философское определение собственности// Вестник Челябинского государственного университета, 2011, 2(218), Философия. Социология, Культурология, Вып. 20, էջ 23-31:

¹⁶ Տես՝ Нерсесянц В.С., Концепция гражданской собственности //Советское государство и право, 1989, No 10, էջ 43:

Հանրային իրավունք

- ¹⁷ Տե՛ս՝ Երեսեյանց Վ.Տ., Юриспруденция, Введение в курс общей теории права и государства, М., 1998, էջ 37:
- ¹⁸ Տե՛ս՝ Բաղլայ Մ.Վ., Конституционное право Российской Федерации: Учебник, 5-е изд., изм. и доп., М., 2006, էջ 147:
- ¹⁹ Տե՛ս՝ Բաղլայ Մ.Վ., Նույն տեղում, էջ 148:
- ²⁰ Տե՛ս՝ Алексеев П.В., Панин А.В., Философия: Учебник, Изд. 2-ое, перераб. и доп., М., 1998, էջ 394-395:
- ²¹ Տե՛ս՝ Алексеев П.В., Панин А.В., Философия, Նույն տեղում, էջ 395-396:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE CONCEPT OF PROPERTY AND PROPERTY RIGHT AND THEIR MUTUAL RELATIONSHIP

Nonna Kamalyan

Notary of «Yerevan» Notary Area, lecturer at American University of Armenia

Although property as an economic category and property right as a legal category are different categories by their nature, they nonetheless are in the field of organic communication and interact actively. Active discussions and debates have been held around these two categories at all times, and it is understandable, since every social formation presents its requirements for the acquisition and development of material values, and these requirements accordingly change the state's approach to the direction of regulating these processes.

Property right and property relate to each other as a form and content, which must be in reasonable contradiction and collision, otherwise there will be social clashes with the slowed-down social progress.

Keywords: *property, property right, static, dynamic, material value, form, content, economic aspect, legal aspect, possession, use, disposition.*

ПОНЯТИЯ СОБСТВЕННОСТИ И ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ И ИХ ВЗАИМНАЯ СВЯЗЬ

Нонна Камалян

Нотариус нотариальной территории «Ереван», преподаватель Американского университета Армении

Собственность как экономическая категория и право собственности как правовая категория несмотря на то, что являются разными категориями по своему характеру, тем не менее находятся в органической связи и активном взаимодействии. Вокруг этих двух категорий во все времена велись активные обсуждения, и это естественно, так как каждая общественная формация предъявляет свои требования к приобретению и освоению материальных и духовных ценностей, и эти требования соответственно меняют подход государства к регламентации данных процессов.

Право собственности и собственность относятся друг к другу как форма и содержание, которые должны находиться в разумном противоречии: в противном случае возникнут социальные столкновения, тормозящие общественный прогресс.

Ключевые слова: *собственность, право собственности, статический, динамический, материальная ценность, форма, содержание, экономический аспект, правовой аспект, владение, пользование, распоряжение.*

Բանալի բառեր - *սեփականություն, սեփականության իրավունք, սրտտիրիկ, դինամիկ, նյութական արժեք, չե, բովանդակություն, արժեքային ասպեկտ, իրավական ասպեկտ, տիրապետել, օգտագործել, վերահսկել:*

ՄԱՅԻՍԻՆ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2018 11 - 12 (233-234)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն